

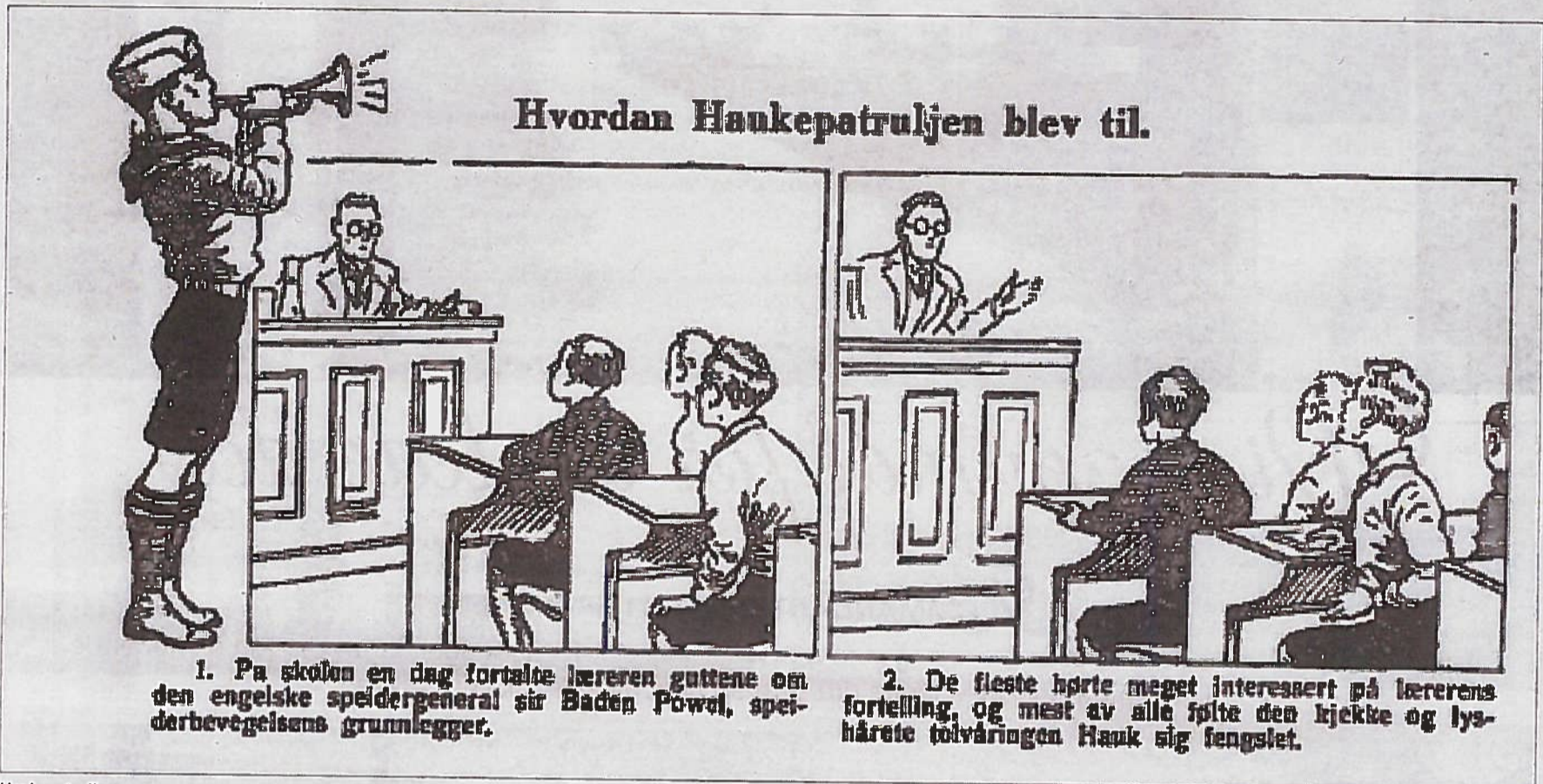
Et blikk på norsk tegneseriehistorie frem til 1980:

Fra rakkerunger til Konk

Norske tegneserier er inne i en kunstnerisk gullalder. Her ser vi litt på utviklingen av den norske tegneserien frem mot 1980.

Av Kristian Helleund

Tegneseriehistoriker Øyvind Holen har ved flere anledninger trukket frem 1980 som et viktig vannskille i norsk tegneseriehistorie. Det var den sommeren tegneren Arild Midthun oppsøkte Semic forlag og viste frem tegneseriene sine i forbindelse med Norway Cup. Dette la grunnlaget for hovedstrømningene i det moderne norske seriemarkedet, fra starten med Pyton og Norsk Mad, til dagens satsing i kjølvannet av Frode Øverlis eventyrlige Pondus-suksess. Dagens situasjon er en kunstnerisk gullalder for norske tegneserier, og mange humorstriper har et stort publikum. Men hva finner vi i samlingen før 1980?

Haukepatruljen.

På bytur i for hus og hjem

Den moderne tegneseriens historie strekker seg tilbake til 1890-tallet her i Norge. Det er vanlig å knytte kunststartens internasjonale opprinnelse til 1896 og figuren The Yellow Kid. På omtrent samme tid ser vi sekvensielle forløp i nordiske vittighetsmagasiner. Theodor Kittelsen og Olaf Gulbranson er blant dem som får publisert slikt arbeid i det tyske vittighetsmagasinet «Simplicissimus» (1903). Noen år senere slår Ragnvald Blix følge, og begge lager illustrasjoner og tegneserier for bladet.

Det er ellers lite å se av dokumenterte, norskproduserte tegneserier frem til 1912. I blader som «Allers», «Vor Tid», «Illustreret Familieblad» og «Hjemmet» finner vi fra 1904 og fremover omtegnede franske, tyske og amerikanske tegneserier, men det er uklart hvem som laget dem.

I 1913 kommer den første samlingen av en norsk tegneserie ut. «Kari, Per og Søren paa Bytur» av Nanna With og Gunnar Tandberg er også den første lengre norske tegneserien. Den startet opp i bladet «For Hus og Hjem» i 1912, og i 1914 hadde den daglig publisering i «Utstillingsavisen». Etter alt å dømme er dette også den første norske tegneserien med slik publisering.

Fra 1914 får vi en årlig tradisjon med tegneserier i julehefter. Dette har vært en av de viktigste utstillingsvinduene for norske tegneserier opp gjennom årene. Noen tegneserier har også blitt publisert i aviser, men det er først de siste

15 årene at norske tegneserier er blitt dominerende i dagspressen her til lands.

Sjursen og Stomperud

De første pionerene innen den niende kunstart lot seg inspirere av tema fra amerikanske avistegneserier. Slemme barn og rampestreker stod gjerne i sentrum i tegneserier som «Pappa og pjoekken» av Jan Lunde (1917), «Skomaker Bekk og tvillingene» av Kristoffer Aamot og Jan Lunde (1919), «Mass og Lasse» av Sverrer Knudsen (1919), «Dimpen og Dumpen» av Jan Lunde (1929) og «Påsans uvaner» av Kai Nyquist. Typisk for de fleste av disse tegneseriene er fortellerteknikken. De har en rigid layout med enkelttegninger i lik størrelse og tekst under rutene. Dette er noe vi ser følger enkelte norske tegneserier frem til i dag. Viktige tidlige unntak er «Profes-

sor Tanke» av Ivar Mauritz-Hansen (1926) og «Ola Kanin» av William Guttormsen (1927). «Ola Kanin» er sannsynligvis også Nordens eldste «funny animal»-tegneserie.

Overgangen til trettitallet er begivenhetsrik. Speiderne i «Haukepatruljen» av Alf Fossum og Jens R. Nilssen (1930) er en klar motsetning til rampeguttene i både amerikanske og tidlige norske tegneserier. «Sjur Sjursen vil bli kapitalist» av Otto Luhn og Bjarne Restan (1927) er en tidlig politisk tegneserie. «Nils og Blåmann» av Ivar Mauritz-Hansen starter opp i 1927, og ut på syttitallet er dette den norske tegneserien med lengst, kontinuerlig publisering.

I dag er det «Nr. 91 Stomperud» som har denne statusen etter å ha gått i «Norsk Ukeblad» og egne julehefter. Manusforfatter Ernst Gervin og tegneren Thorbjørn Weea startet denne tegneserien med basis i den

svenske «91:an Karlsson» i 1937. I dag er det Håkon Aasnes som har hovedansvaret for tegneserien, mens Odd Jørgensen og Leif Isaksen er blant dem som har tegnet soldatens opplevelser opp gjennom årene.

Serier under krigen

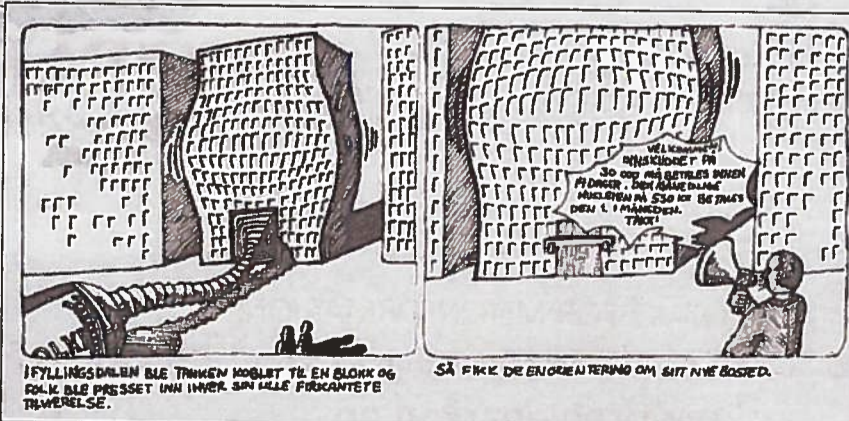
Det lages også nye historier til juleheftene med «Vangsgutane» (1940) i dag. Også dette er en tegneserie som viste sunn, norsk ungdom i motsetning til rakkeruttene i «Knoll og Totb».

Andre verdenskrig ble en god tid for nye, norske tegneserier. Selv om den tyske okkupasjonsmakten forbød utenlandske tegneserier og sterk sensur rådet, ble det laget nye og interessante tegneserier. Både Aftenposten og «Norsk Ukeblad» var blant dem som inviterte til tegneseriekonkurranser, og flere blader erstattet utenlandske teg-

neserier med norske.

Det er mot dette bakkeppet at Ingeniør Knut Berg dukker opp i 1941, og figuren får julehefte fra 1943. Flere av krigens nyskapingen innen serier har aldri blitt trykket igjen. Det er synd, for det er mye godt arbeid å finne, sammen med en og annen kuriositet.

Verdt å trekke frem her er stripe-serien «Vingtor» av Roar Ydse, som vant Aftenpostens tegneseriekonkurranse. Dette er en satire over livet i okkupasjonsstidens Norge med karakterer som ser ut til å være hentet ut av norrøn mytologi. I samme konkurranse deltok Kjell Aukrust og Einar Granum, som fikk femteplass for «Simen» med handling fra norsk bondemiljø. Tegneseriekonkurransen i «Norsk Ukeblad» ble vunnet av science fiction-tegneserien «Atlantis» av pseudonymet Erik Glende, alias forfatter Arnold Jacoby og kunst-

Fra Arne Isachsens tegneserie Mennesker eller betong fra 1972, hvor Fyllingsdalen er nevnt.

Cyclon Kid, tidlig norsk superhelt.

25 gode norske tegneserier

Vangsgutane.

Professor Tanke.

nerbrødrene Trygve og Olav Mosebekk. Trygve Mosebekk prøvde seg også på superhelter sammen med Jacoby. Deres «Cyklon Kid», som fikk bylinen Irian Dew, havnet på trykk i «Mystikk» i 1943.

Ellers må det trekkes frem norsk-produserte spenningstegneserier trykt i «Damms Billedserier» og «E-O's Norske Billedserier» fra 1942, som «Hjortefot», «Den grå ulv» og «Hjortejeger».

Donald tar over

Etterkrigsårene la en demper på produksjonen av norske tegneserier. Seriehyllene i kiosken ble dominert av utenlandske titler som «Donald Duck», «Vill Vest» og «Skippern», og det var få norske titler i bladhyllene. Odd Harrong må nevnes spesielt med sine hefter «Harrongs Komikk» og «Harrongs Cowboy Komikk» fra 1952. I 1957 overtok Solveig Muren Sanden tegneansvaret etter Jens R. Nilsen for «Tuss og Troll», som hadde vært publisert som julehefte med tegneserier basert på eventyr siden 1945. Tre år senere overtok hun også «Smørbukk», som hadde vært publisert siden 1938. Håkon Aasnes tegner begge juleheftene i dag.

Av avistegneserier i etterkrigstiden må «Dagros» av Kaare Bratung og Elvin Ovrum (1945), «Peer Gynt» av Arne Øverland og Per Opøien (1961), «Grane» av Christian Kittilsen (1963), «Hobby Hipp» av Sissel Solem (1970), «Seidel og Tobram» av Håkon Aasnes (1972)

og «Glåmråk» av Bjørn Morisse (1972) nevnes spesielt. Samtidig må bladet «Konk» trekkes frem, der blant andre Thore Hansen og Joker var blant bidragsyterne i perioden 1967-1970. Dette bladet gjenopptod i 1977.

Happy Biff

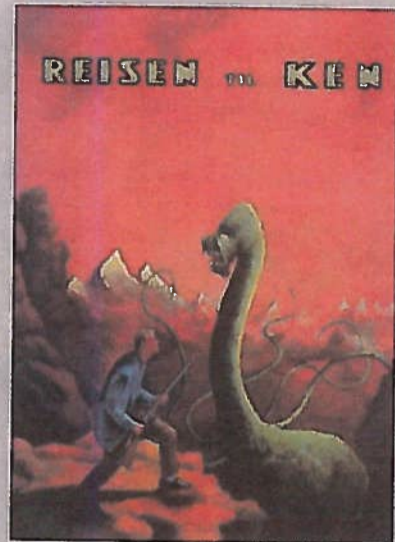
Syttitallet var også et tiår for motkultur og eksperimenter innen den niende kunstart. Peter Haars tok et oppgjør med forbrukersamfunnet i «Prokon» fra 1971 samtidig som han lekte seg med tegneserien ved å gi den et popart-uttrykk. «Happy Biff» fra året etter viderefører dette uttrykket og står i stor kontrast til den tradisjonelle, norske tegneserien. Vi finner også en del serieskapere som lot seg inspirere av amerikanske undergrunnstegneserier. Viktigst blant dem er nok Arne W. Isachsen og Terje Nordberg. Isachsens «Instant Karma» (1974), som tar for seg konsum og miljøvern med en leken og spennende lay-out. Mange av de alternative tegnerne på syttitallet var tilknyttet «Gateavis», som kom med flere tegneserieutgaver. Bladet «Brage» var også viktig, og første nummer ble utgitt i 1978. Flere av bidragsyterne i disse utgivelsene ville komme til å gjøre seg gjeldende i norsk tegneseriemiljø senere – både som serieskapere og forlagsfolk.

De sådde erer gitt til cigarettar og inda i ei pose... de den kurbidde frugt i lusse dyge drug, men i sato kien

Il. hovevne den sone svite. An, du store min, hvor tyllingsvege blev svite og dæmriga. Kvalme og elendige lever de sig selv indig at, røde mer, men gættar tar ikke et lette sin alvorlig, det vore vort smilag.

Denne oversikten er en gjennomgang av noe av det ypperste som er laget innen den niende kunstart i Norge. De viktigste kriteriene for å velge handler om hvordan tegneserien har påvirket andre tegnere og tegneserier både i sin samtid og i ettertid, men smak og behag har også hatt sitt å si. Dermed er det et krav at tegneserien finnes i en egen utgivelse, men denne kan godt være antikvarisk. Med unntak av serieskapere tilknyttet bladet «Pyton», har hver serieskaper bare fått med én utgivelse. Det betyr at en rekke gode tegneserieutgivelser er utelatt til fordel for tegneserier på listen.

Reisen til Ken (1933).

«Sjur Sjursen vil bli kapitalist» av Bjarne Restan og Otto Lufhn (1931)

«Reisen til Ken» av Arent Christiansen og Christian Haugen (1933)

«Truls og Tjane redder julen» av Arild Midt-hun, Terje Nordberg og Dag Kolstad (1983)

«Solrums saga: Pesta» av Eirik Idahl og Bjørn Ousland (1987)

«Jazzbasillen» av Christopher Nielsen (1990)

«Våre venner menneskene» av Karine Haa-land (1999)

«Vent litt» av Jason (2002)

«Du er ein luring Finn Bjølseth» av Jens K. Styve (2002)

«Smørbukk 70 år» av Solveig Muren Sanden og Johan-nes Farestveit (2008)

«Soft City» av Pushwagner (2008)

«MegaPyton» av Dag Kolstad m.fl. (2009)

«M: Sønn av Franko» av Mads Eriksen (2009)

«Rabbel» av Anna Fiske (2009)

«Undergrunn!» av Arne W. Isachsen (2009)

«BON: Den sjette sansen» av Lars Lauvik (2010)

«Nemi: Monstermaskinen» av Lise Myhre (2010)

«Fallteknikk» av Inga Sætre (2011)

«Hær Merz» av Lars Fiske (2012)

«Just Sayin!»/«Strålende opplegg» av Dongery (2012)

«Munch» av Steffen Kverneland (2013)

«Moskva» av Ida Neverdahl og Øystein Runde (2013)

«Kjære Rikard» av Lene Ask (2014)

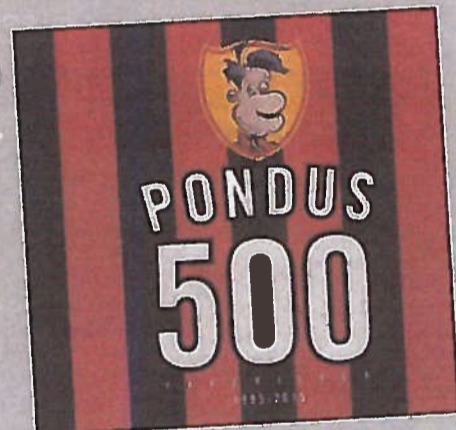
«Stuntjener» av Håvard S. Johansen (2014)

«Kollektivet: Øl i bea og armer» av Torbjørn Lien (2014)

«Pondus: 500 favoritter» av: Frode Øverli (2015)

Steffen Kverneland's Munch fra 2013.

Frode Øvertis Pondus-samling fra i fjor.

PÅ TAMPEN

TEGNESERIE

Av Kristian Hellesund

De ukjente kvinnene

Hvem var de kvinnelige pionérene innen den norske tegneseriebransjen? Her ser vi litt på kvinnelige serieskaperne som var aktive på 1910- og 1920-tallet.

Tegneseriebransjen har på mange måter vært et domene for menn. Menn har dominert som både manusforfattere, tegnere og på forlagssiden. Et av de store skiftene innen bransjen de siste tiårene har vært hvordan kvinner har fått viktige posisjoner både som serieskaperne og som utgivere.

I omtaler av norsk tegneseriehistorie, fortelles det lite om kvinner. Det skyldes at det i stor grad var menn som laget og ga ut tegneserier. Solveig Muren Sanden, som blant annet tegnet «Smørbukk» og «Tuss og Troll» fra 1957, trekkes ofte frem som den første viktige, kvinnelige serieskaperen her til lands. Men hun var ikke alene som kvinnelig serieskaper, og hun var heller ikke først.

Ser vi nærmere på utgivelser, ser vi at flere kvinner var involvert i bransjen enda tidligere. Nanna With var i alle fall utgiver av både ukeblader og en bok der tegneserien «Kari, Per og Søren» var trykt. Det er ikke usannsynlig at hun også laget manus til tegneserien, men hun skrev ikke om det i sin selvbiografi. I samtid ble tegneren Gunnar Tandberg trukket frem da tegneserien ble publisert, og With ble ikke nevnt i det hele tatt. I ettertid er Tandberg bedre kjent som teatermaler enn som serieskaper.

Vi vet at Molla Dahl arbeidet som redaktør i Bladkompaniet på tyve- og trettitallet. I denne perioden var hun sammen med Kristen Gundelach involvert som manusforfatter på tegneserien «Eventyr i bilder», som tok for seg norske folkeeventyr.

Tegner var Jan Lunde, og det første «Eventyr i bilder» ble utgitt i 1923. Det er ikke kjent om Dahl laget manus til andre tegneserier.

Omtrent samtidig arbeidet Marie Walle som tegner i reklamebyrået Atelier E-O. Reklamebyrået var stiftet av tegneren Eyvin Ovrum, som i sin tid også var en av stifterne av Tegnerforbundet. Ovrum hadde bodd og arbeidet i USA i en lang rekke år, og han var inspirert av det han hadde sett og opplevd der. Derfor ble reklame i tegneserieform blant det Atelier E-O kunne tilby sine kunder. Noen ganger tegnet Ovrum selv, mens andre ganger overlot han arbeidet til en av sine ansatte. Tegneseriene er ofte kreditert Atelier E-O, og fordi Eyvin Ovrum behersket mange stilarter er det vanskelig å se hva som er laget av hvem. Men like fullt er det enkeltarbeider som er kreditert Marie Walle, og det er ikke usannsynlig at hun også tegnet mange av reklametegneseriene produsert av Atelier E-O.

Selv om vi vet mye om norske tegneserieutgivelser, og svært mye av utgivelsene er katalogisert i for eksempel «Norsk Tegneserie Index», er det også enkelte mangler. En som ikke er nevnt, er bergenske Signe Sivertsen. I 1924 ga hun ut «Eventyr fra Dukkeland» på forlaget Gyldendal. Boken er av enkelte litteraturvitere klassifisert som en bildebok, men sidene er typiske for norske tegneserier fra samme tid. Vi finner sider med fire tegninger i samme størrelse med tekst under rutene. Historien tar for seg den uheldige sjømannen Pelle i jakten

på kjærligheten. Det er ikke lett for ham, og det blir mange utfordringer for ham underveis.

Det viser seg at det også er en annen tegneserieutgivelse laget av en norsk kvinne som er eldre enn «Eventyr fra Dukkeland». Magnhild Haavardsholm ga

ut «Pers forunderlige reise» i 1922. Også denne utgivelsen er av enkelte kategorisert som en bildebok, men et sideoppsett med som regel to bilder på hver side gjør at denne utgivelsen må regnes som en tegneserie. Den er for øvrig ikke registrert i «Norsk Tegneserie Index».

Gledesspreder i vintermørket

Av Mette L. Skulstad
skulstad@sydvesten.no

Vi har akkurat lagt bak oss en heller mørk januar måned, og startet på februar som heller ikke byr på mye lys og lange dager.

Men inne kan vi gjøre det både lyst og trivelig. For å skape litt ekstra farger og hygge inne, anbefaler Opplysningskontoret for blomster og planter (OBP) å ta den gode, gamle Ildtoppen inn i varmen igjen.

– Ildtoppen tenker vi kanskje på som litt gammeldags og dagligdags. Men det er det ingen grunn til. Selv om Ildtopp er en plante som selv de uten grønne fingre kan mestre, er Ildtopp like fullt en blomst som både i dekorasjon og som romantisk gave er fullt på høyde med det meste, mener Tove Ladstein i OBP. Hun forteller at Ildtopp er lite krevende og stortrives innendørs, i nesten alle rom i huset.

– Lang blomstring og friske blader er kanskje hovedgrunnen til å velge denne blomstrende planten, sier Ladstein.

Kjærlighetens symboler kommer i mange varianter, rosa blomst med rosa hjerter er en sikker vinner. (Alle foto: Opplysningskontoret for blomster og planter).

Vil du ha langvarig blomstring men glemmer å vanne, er Ildtopp noe for deg. Vakker blomstring og nøysom i forhold til stell er Ildtopp i et nøtteskall.

Ildtopp heter på botanisk Kalanchoe, og kommer i mange varianter.

Også som dekorasjonsplante er Ildtopp et glimrende valg, både på jobb og hjemme.

Slik steller du din Ildtopp:

Ildtopp er en medgjort venn som tilgir mye, men ideelt sett kan du forsøke følgende:

Vanning: Sparsomt. Tåler lett uttørring mellom hver vanning.

Gjødsel: Trenger ikke gjødsel under blomstring, senere kan man gi litt, vanlig plantegjødsel.

Lysforhold: Lyst, men tåler både full sol og lett skygge.

Temperatur: Stuetemperatur, men kan med langsom tilvenning tåle lavere temperaturer utendørs.

GRATULERER!

Gratuler venner, familie eller kolleger i Sydvesten! Spalten er helt gratis å benytte. Husk å skrive fullt navn på den/åe som gratuleres. Sydvesten må ha gratulasjonene senest fredag før utgivelsesdag (hver tirsdag).

Besøks- og fakturaadresse:

Kong Christian Frederiks plass 3, 5006 Bergen

Eller bruk e-post: red@sydvestenavis.no

PÅ TAMPEN

TEGNERIE

Av Kristian Hellesund

En norsk tegneserie?

Hva er den første norskproduserte tegneserieutgivelsen? «Knald Bon Bon» fra 1901 er en kandidat.

Man trodde lenge at «Knold og Tot til Lands og til Vands» eller «Knold og Tot i Skole» fra 1911 var de eldste tegneserieutgivelsene her til lands. Det er ikke riktig, siden «Herr Stankelbeens mærkværdige Rejser og selsomme Eventyr til Lands og til Vands» av Rodolphe Töpffer og Julius Kell kom på det norske forlaget Feilberg & Landmark allerede i 1847. Verken Töpffer eller tegneren Kell er kreditert i denne utgivelsen. I stedet oppgis Jochum Træsneider og Lars Rümmed som opphavsmenn.

En rekke bøker utgitt på 1800-tallet har tegneserietrekk, og hvis man bruker en vid definisjon kan flere av dem regnes som tegneserier. Mange slike bøker kan også kalles bildebøker, og en slik bok med en glidende overgang mellom tegneserie og bildebok er

«Knald Bon Bon» fra 1901. «Knald Bon Bon» ble utgitt på forlaget Ellingsen i Kristiania. Bokens tekster er kreditert «S.», og i «Norsk anonym- og pseudonymlexikon» av Hjalmar Pettersen fra 1924 antas det at «S.» er identisk med Skonhoft-Halvorsen. Ikke noe fornavn er oppgitt, og ingen tegner nevnes. Dette kan selvsagt være en oversatt tittel, men den kan også være norsk. Uansett kan vi snakke om en av de første, norskspråklige tegneserieutgivelsene.

«Knald Bon Bon» viser barn i lek, og nettopp lek er en rød tråd gjennom hele boken. Hovedpersonene skifter fra scene til scene, og barna fremstår i fine klær. Boken er kort med sine 16 sider, og noen av oppslagene er i svart/hvitt mens andre er i farger. Boken er ikke registrert i «Norsk Tegneserie Index», og den er ikke tidligere nevnt blant norske tegneserieutgivelser.

Det skal bli spennende å se om denne boken er laget av en norsk tegner og forfatter. Sannsynligvis er boken opprinnelig britisk, siden karakteren Mr. Punch er med på en av sidene.

Barn, bok og boller i Speiderhuset

Førstkommende lørdag, 18. februar klokken 1100, arrangeres «Barn, bok og boller» i Speiderhuset på Laksevåg. Arrangementet har to formidlingsstunder som er tilpasset ulike aldersgrupper. Det er lagt opp til at både barn og voksne får formidlet litteratur og fortellinger, i godt selskap med folk i nærmiljøet.

Det er også mulighet for å ta med seg egne bøker, som en kan bytte med bøker i samlingen til Initiativ Laksevåg, som er arrangør.

Barna får boller etter formidlingsstunden. De voksne, og selvsagt også barna, kan kose seg i kafeen.

Bærekraftig liv i Bønes kirke

«Bærekraftig liv på Landås» startet i 2008. Tanken bak bærekraftig liv er å ta klimakampen «fra protest til fest».

Siden oppstarten på Landås har mer enn 30 nabolag i hele landet startet bærekraftige liv, med et mylder av kreative tiltak. Bærekraftig

liv handler om klima, folkehelse, synlighet, felles ressurser, tillit og tilhørighet.

Agnes Vevle Tvinnerheim var en av initiativtakerne til «Bærekraftig liv på Landås». I dag jobber hun fulltid med å spre nettverk, utvikle nye prosjekter og fortelle historien

om «hva, hvordan og hvorfor».

Førstkommende søndag, 19. februar klokken 1900 kommer hun til Bønes kirke for å fortelle om og inspirere til et bærekraftig liv.

Loppemarked i Fyllingsdalen kirke

Like etter at gudstjenesten i Fyllingsdalen kirke er ferdig første søndag, er det duket for loppemarked i kirken.

Inntektene fra loppemarkedet

skal gå til menighetens misjonsprosjekt i Thailand.

For dem som trenger litt påfyll av mat og drikke, er det greit å vite at det er kafe i menighetssalen

denne søndagen.

Loppemarkedet er åpent frem til klokken 1600.

Hobbykveld i Nygård kirke

Førstkommende mandag, 20. februar, er det hobbykveld i Nygård kirke. Hobbykveldene arrangeres i partallsuker, og starter klokken 1900 og varer frem til klokken 2100.

Menigheten ønsker alle som er glad i håndarbeid, eller som rett og slett bare ønsker å møte trivelige folk, hjertelig velkommen. «Ta med det du holder på med av kreative

hobbyer, eller bare kom for en koselig prat og en kopp kaffe eller te», er oppfordringen.

GRATULERER!

Gratuler venner, familie eller kolleger i Sydvesten! Spalten er helt gratis å benytte. Husk å skrive fullt navn på den/de som gratuleres. Sydvesten må ha gratulasjonene senest mandag før utgivelsesdag (hver torsdag).

Besøks- og fakturaadresse: Spelhaugen 20, 5147 Fyllingsdalen

Eller bruk e-post: red@sydvestenavis.no

PÅ TAMPEN

Spillkvelder i Gnisten

Hver onsdag mellom klokken 1830 og 2030 arrangeres det spillkveld i Gnisten, som ligger i Håsteinsgate 3 på Laksevåg. Birthe Sønstebø og Nouri Soufi inviterer til ulike brettspill, sjakk, kortspill og bordtennis.

TEGNERIER

Av Kristian Hellesund

Sveitsiske bildeserier

Kjenner du til Rodolphe Töpffer? Mye kan tyde på at han er mannen bak den eldste tegneserieutgivelsen i Norge.

Hva er en tegneserie? Det finnes en rekke ulike definisjoner, og det er litt forskjellig hva ulike teoretikere vektlegger. For eksempel brukte Tor Edvin Dahl denne forklaringen i Norges første fagbok om tegneserier, «Tegneseriene – verdens mest populære lesestoff»: Tegneserier er «en historie fortalt i en fortløpende rekke tegnede bilder, med eller uten tekst». Morten Harpers definisjon fra bokserien «Tegneserien i og utenfor rutene» er slik: «Tegneserier er bilder i sekvens – med eller uten tekst». På mange måter er det en åpen definisjon, siden den dekker både tradisjonelle tegneserier trykt i hefter og aviser samt fremstillinger både digitalt og på andre materialer enn papir.

Hva er den eldste tegneserieutgivelsen i Norge? På mange måter handler det om hvilken definisjon man velger å bruke. Hvis en tegneserie også kan være utført som vevarbeid, glassmaleri eller veggpyrd, finnes det en rekke eksempler på dette fra norske middelalderkirker. På mange måter bør man koble tegneseriebegrepet til en bestemt historisk periode eller hendelse. Tradisjonelt er det Richard F. Outcaults karakter «The Yellow Kid» som er vendepunktet. Figuren inngikk i en rekke vitsetegninger med tittelen «Hogan's Alley» publisert fra 1896, og disse inneholder flere tegneserietechniske fortellergrep. «Knoll og Totb» av Rudolf Dirks fra 1897 drar dette videre, og Dirks arbeidet i et uttrykk det ikke er tvil om at er en tegneserie. Begynnelsen på den niende kunstart er dermed knyttet til publisering i avis og etter hvert også hefter, magasiner og bøker, og det er i krysningspunktet mellom «The Yellow Kid» og «Knoll og Totb» vi finner den moderne tegneseriens opprinnelse. Alt som er publisert tidligere som har tegneserietrekk, bør dermed klassifiseres som før-tegneserier, selv om vi kan finne både sekvensielle handlingsforløp og replikker med preg av snakkebobler.

I Norge har det vært vanlig å koble den aller første tegneserieutgivelsen til 1911 og det første juleheftet med «Knoll og Totb», «Knoll og Tot i Skole». «Knoll og Totb» og andre tegneserier var på trykk også i andre utgivelser før 1911. Blant annet kunne «Illustreret Familieblad» by på vedlegget «Brogede Blade» fra 1909. Enda tidligere var ukebladet «Allers», som i vedlegget «Tillæg til Allers Familie-Journal» hadde tegneserien «Onkel

tegnert og fortæller» fra 1904. Dette var ikke rene tegneseriehefter, men et brettet ark der det blant annet ble trykt franske tegneserier.

Tegneserien er et blandet medium. Den typiske, tradisjonelle tegneserien i Norge er en blanding av tegninger og tekststykker. Dette ser man spesielt tydelig i tegneserier som «Nr. 91 Stomperud» og «Ingeniør Knut Berg». Samtidig var det en tradisjon for å gjøre tegneserier med snakkebobler og tankebobler mer tekstpreget. Det ser vi blant annet i presentasjonen av «Pantomer» i Aftenposten. Selv om tegneserien hadde operert med snakkebobler siden trettitallet, var det først på åttitallet at de forklarende tekstene til tegningene forsvant i avisen.

Det er flere tanker rundt hvorfor norske tegneserier har vært så tekststunge. Man kan snakke om tegneseriens nærhet til bildeboken, der også bilder og tekster smelter sammen til en helhet. På syttitallet var Jo Lie en av de ledende tegneserieteoritikerne her til lands. Han så for seg en akse der man kunne gå fra bok til illustrert bok og videre til bildebok og tegneserie før man endte opp i tegnefilmene. På veien går man fra det tekstbaserte til det bildebaserte. Lie brukte bildebøker med én tegning per side med tekst under som eksempel, og han slo fast at dersom teksten er sparsom og gir bildene en sammenhengende beretning, så er dette en tegneserie. I så fall har vi et annet tegneseriebegrep, der vi kan gå tilbake i tid og finne eldre eksempler enn for eksempel «Knoll og Totb».

Ulike norske vittighetsmagasiner på 1800-tallet brukte både vitsetegninger og sekvenser av tegninger. Blar man gjennom blader som «Vikingen», «Krydsere» og «Tyrihans», finnes det flere eksempler. Ett av de eldste er en sekvens fra «Vikingen» i 1864 kalt «Studenternes Krigsøvelser». Man vet lite om opphavspersonen, men det antas at det er en nordmann som står bak denne før-tegneserien.

En rekke ABC-bøker fra 1800-tallet har også sekvenser som kan minne om tegneserier. Et eksempel på dette er «Norsk Billedbog for Børn» fra 1888. Men enda eldre er utgivelsen «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» fra 1847. I følge tittelbladet er dette «Et comisk Album affattet i Tegninger af Jochum Træs-

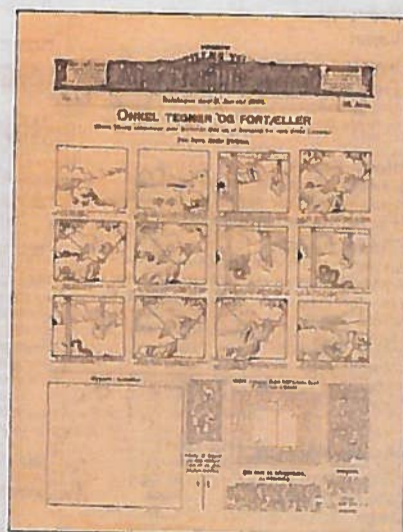
nider og oplyst i kunstige Riim af Lars Riim-smed». Inne i boken finner vi både tegninger og tekster, og noen steder finner vi sekvenser av tegninger på samme side.

Det er ingen tvil om at dette er en danskspråklig utgivelse. Derfor har man i det danske tegneserieleksikonet «Komikler» valgt å kalle «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» for den eldste danske tegneserieutgivelsen. Men studerer man tittelsiden nærmere, dukker det opp noen interessante detaljer. Utgivelsen er et samarbeid mellom et dansk og et norsk forlag. Selv om utgivelsen er i dansk språkdrakt, har den også utgivelsessted Christiania, og forlaget Feilberg og Landmark er utgivere. Dermed kan vi konstatere at «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» også er en norsk utgivelse, og det vil være mulig å kalle innholdet for en tegneserie.

Jochum Træsneider og Lars Riimsmid er pseudonymer valgt av utgiverne, og boken «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» kom ut omtrent samtidig på både svensk og nederlandsk. Utgangspunktet er den tyske boken «H. Stankelbeim», som er en bearbejding av Rodolphe Töpffers bok «Histoire de M. Cryptogame».

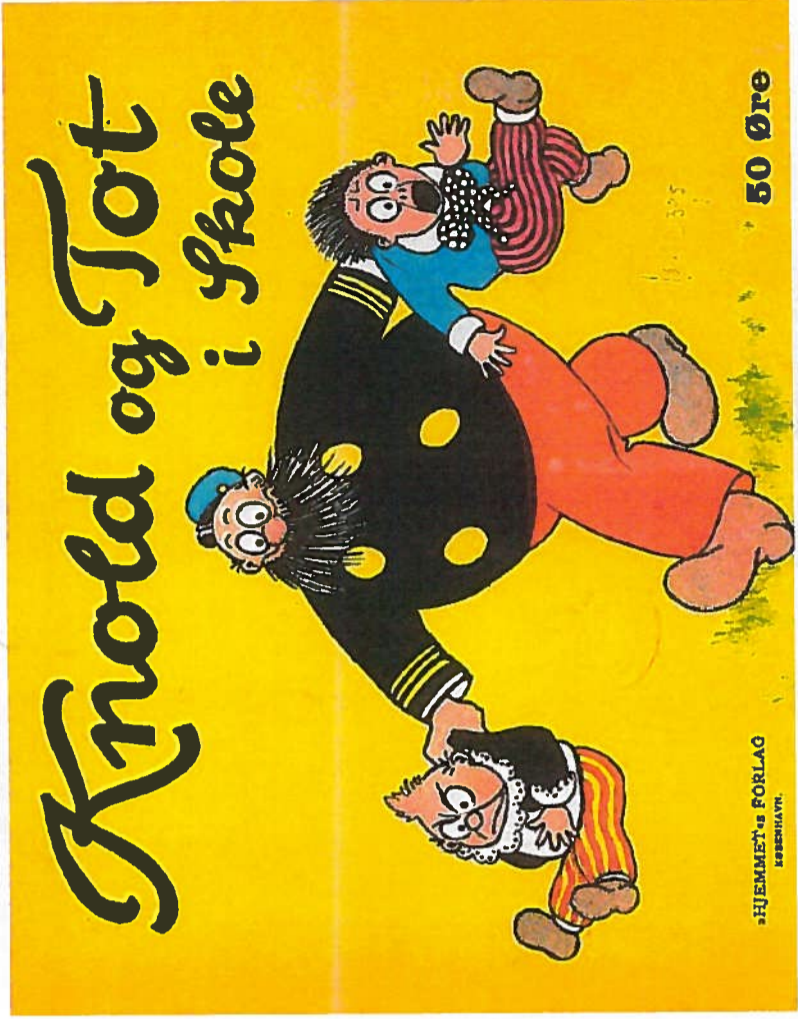
Rodolphe Töpffer kom fra Sveits. Töpffer var lærer, og han drev også en internatskole. Han laget bildefortellinger til sin egen fornyelse, men de var også til glede for elever og Töpffers venner. Etter hvert ble han utfordret til å gi ut bildefortellingene, og de dukket opp i flere ulike europeiske aviser. Senere kom det flere bokutgivelser, og han laget også teoretiske avhandlinger rundt bildefortellingene sine.

Førsteutgaven av «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» er lite kjent her til lands. Boken finnes ikke i Nasjonalbiblioteket eller andre norske biblioteker, og den er ikke nevnt i «Norsk Tegneserie Index». Det er grunn til å tro at den vil bli et viktig objekt for norske tegneseriesamlere i tiden som kommer.

Bobla nr. 151

Knoll og Totts oppstart i Norge

Hva vet vi egentlig om hvordan «Knoll og Tott» startet opp i Norge? Bobla ser her nærmere på de første «Knoll og Tott»-tegneseriene utgitt her til lands.

Av Kristian Helleund

Mange mener at «Knoll og Tott» er verdens eldste tegneserie. Det finnes argumenter både for og imot, men uansett kan man slå fast at Rudolph Dirks var en pionér innen den niende kunstart. Søndag 12. desember 1897 møtte leserne til «American Humorist» tre gutter som gjorde en rampestrek med en hageslange.

Søndagen etter var «Katzenjammer Kids» tilbake, og etter at tre gutter var blitt til to brødre fant Rudolph Dirks etter hvert sin form der en tysk-kættet innvandrerfamilie stod i sentrum. Dirks brukte karikerte overtegninger, slapstikkelementer og en røff humor, og i form var han den viktigste av dem som fikk snakkeboblen til å bli en viktig del av tegneseriens uttrykk. «Katzenjammer Kids» var påvirket av rampeguttene Max og Moritz, som var skapt av den tyske humoristen Wilhelm Busch. Rudolph Dirks fikk da også

beskjed av redaktøren sin, Rudolph Block, at han i tegneseriene skulle legge seg opp mot karakterene til Busch. (Jfr. Waugh 1947:10-11)

«Katzenjammer Kids» var et fargerikt tilskudd til den amerikanske avisverdenen, og sammen med tegneserier som «Hogan's Alley» (med The Yellow Kid) og «Buster Brown» av Richard F. Outcault, «Little Jimmy» av James Swinnerton og Frederick B. Oppers «Happy Hooligan» og «And Her Name Was Maud», var den ett av fyrtårnene blant de første moderne avistegneseriene. Rudolph Dirks skildret familielivet i den dysfunksjonelle familien Katzenjammer, der Hans og Fritz stadig gjorde ugagn mens fru Katzenjammer gikk fra å være offer til å være den som ga de to rampeungene straff. Den sivile statusen hennes skiftet også. I løpet av tegneseriens første år gikk hun fra å ha husband til å bli alenemor. Så

9. Knoll og Tott har ført et godt liv. Se kommer grisen spores, men flygter, indtil det er for sent. I den følgende scene ser vi fru Voms de løber lige i armene på de tidligere leiligheder. (11) Munk og Knok, et par af 12. Nu har de alle på lagt kaptajnens matroser, der gang og laar sine hult-stykker varmet, som op.

dukkeet kaptainen og etter hvert også skoleinspektøren opp, og Dirks fikk flere strenger å spille på både som utgangspunkt for historieføllep og gags.

Handlingen foregikk i begynnelsen i et innvandrer miljø i en amerikansk storby. Hans og Fritz skaper leven hjemme, i gaten og på skolen. De møter andre innvandrere, og språket er preget av dette. Familien Katzenjammer snakker et engelsk med tydelig tysk basis i både ordvalg og uttale, mens andre karakterer snakker mer eller mindre perfekt engelsk. Etter hvert tar Dirks familien ut fra det amerikanske bymiljøet, og det blir reiser rundt omkring i verden. Katzenjammer-familien reiser til sjøs og det blir mange møter med alt fra kaptainens familie i Tyskland og urbefolkningen på Hawaii til cowboyer, indianere, inuitter og afrikanere etter hvert som tegneserien nærmer seg 1910.

I Norge er den niende kunstart på samme tid i sin spede barndom. Sammensatte tekster med tegneserietrekk har vært på trykk siden i hvert fall 1840-tallet, og landet har en tradisjon med vittighetsmagasiner. Norske tegnere som Theodor Kittelsen, Olaf Gulbranson, Louis Moe og Ragnvald Blix kan trekkes spesielt frem, siden de på dette tidspunktet hadde hatt tegneserier på trykk i utlandet. Men hva finnes av tegneserier på denne tiden her til lands? Først og fremst snakker vi om bildebøker med tegneserietrekk, illustrasjoner i aviser og blader med tegninger i sekvens og enkelte presentasjoner av utenlandske tegneserier i norsk språkdrakt. Viktigst her er nok «Tillæg til Allers Familie-Journal» fra 1904 til 1914. Dette var et bilag til ukebladet «Allers» som kom annenhver uke med tegneserien «Onkel tegner og forteller». Her ble det i starten trykt tegneserier fra Frankrike. Også «Illustreret Familienblad» kunne by på tegneserier i form av bilaget «Brogede Blade» fra 1909. I tillegg må «Norsk Familie-Journal» nevnes, siden bladet trykte tyske tegneserier fast på siste side. (Jfr. Hellelund 2015:59-60 og Schlytter 1984:45)

Første Knoll og Tott fra 1897

Knoll og Tott i Allers, 1910

uke etter uke. Populariteten til «Knoll og Tot» må ha vært stor, for senhøsten 1911 kommer det to ulike utgivelser med tegneserien her i Norge. Fra Gyldendal kommer «Knoll og Tot til Lands og til Vands», mens Hjemmets forlag gir ut «Knoll og Tot i Skole». Det er så langt uvisst hvilken av disse utgivelsene

«Knoll og Tot i Skole» er utgitt i samme stil som «Knoll og Tot»-tegnseriene i «Hjemmet» i 1911. Disse skiller seg på flere punkter fra Rudolph Dirks' originale tegneserier. For det første er det laget nye tegninger. Dermed er snakkeboblene til Dirks tatt bort, og i stedet finner vi forklarende tekster. Haakon W. Isachsen har tanker om hvorfor dette ble gjort: «Man kunne anta at det var fordi utgiveren Hjemmet ikke hadde materialet tilgjengelig i reproduserbar form», er en av hans hypoteser. (Isachsen 2011:196) En annen mulighet er at Hjemmets forlag valgte omtegninger av økonomiske årsaker. Kanskje det var billigere å få laget nye tegninger enn å få brukket om originaltegnene til Rudolph Dirks til trykking i Hjemmet?

Fra 1914 kom det årlige julehefter med Knoll og Tott fra Hjemmets forlag. Disse var i samtrykk med det danske søsterforlaget. De to første juleheftene har flere historier med muldyret Mester Graa, som er identisk med Frederick B. Oppers sparkende Maud fra tegneserien «And Her Name Was Maud». «Norsk Tegneserie Index» oppgir i en tidlig utgave at disse juleheftene er tegnet av Opper. De neste to juleheftene er derimot nevnt med ukjent opphavsperson, men det opplyses at denne «kan være dansk». (Eide og Kjelling 1991:124).

Vet vi noe mer i dag om hvem som tegnet disse omtegnede Knoll og Tott-tegnseriene? Siden «Hjemmet» ble redigert fra København i 1911, er det grunn til å tro at «Norsk Tegneserie Index» hadde rett i at det var danske tegnere som hadde

oppdraget både i ukebladet og i de første juleheftene. Men det kan også ha vært involvert norske eller svenske tegnere. Da Ragnvald Blix flyttet magasinet «Exlex» til Danmark i 1920, var en av fordelene at man lettere fikk bidrag fra tegnere fra ulike skandinaviske land.

En av dem var den danske tegneren Robert Storm Petersen. Han var mannen bak tidlige danske tegneserier som «De tre smaa Mænd» og «Peter og Ping». Han er best kjent som Storm P, og flere av bøkene hans med tegninger og vitsetegninger er utgitt også her i Norge. Storm P var tilknyttet reklameavdelingen til Hjemmets utgiver Gutenberghus og drev både med produksjon av reklame og tegnefilmproduksjon. Blant annet laget han en animert reklametegnefilm med Knoll og Tott for ukebladet. Kanskje hadde Storm P også hatt en finger med i spillet i Hjemmets egenproduksjon av «Knoll og Tott»-tegnserier noen år tidligere? Er det for eksempel Storm P som har gjort en tegnejobb med «Knoll og Tott»-juleheftet fra 1916? Den danske srieskaperen og tegneseriehistorikeren Lars Jakobsen mener at «stregen i figurene ligner umiskendelig». Men samtidig slår han fast at

«Knoll og Tot i skole», original forside, 1911

«Knold og Tot i skole», original, 1911

«Knold og Tot i skole», omtegnet, 1911

dette er det ingen «der kan bekræfte – ei heller var det noget, Storm P nogensinde uddybede nærmere.» (Jakobsen 2016:32) Dog har tegneren Herluf Jensenius bekræftet at han blant annet arbeidet med «Knoll og Tott» under et vikariat på ukebladet «Hjemmet» i 1913-1914. (Ibid)

Selv om vi vet noe om Knoll og Totts første opptredener i Norge, er det mye vi ikke vet. Var tegneserien publisert tidligere enn 1909 her til lands. Hvorfor ble den omtegnet i ukeblader og julehefter? Hvem gjorde dette arbeidet? Og sist

«Knold og Tot til Lands og til Vands», 1911

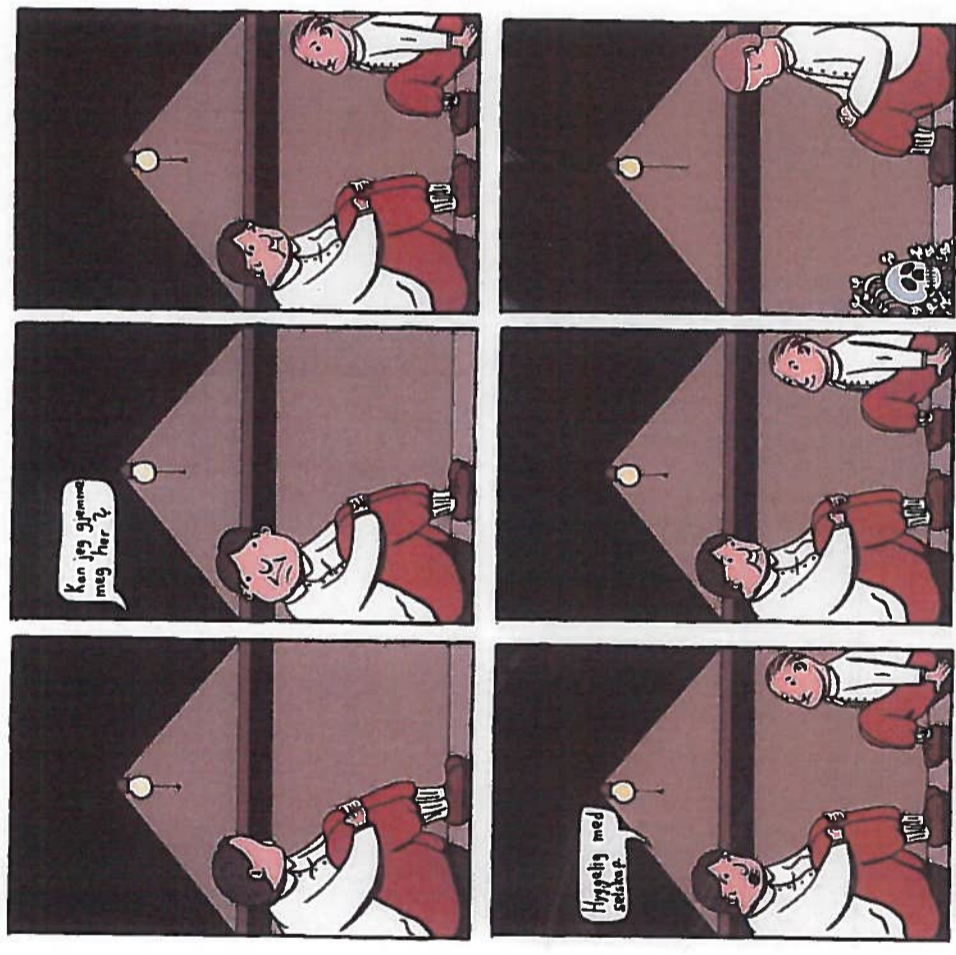

«Insektsommer»

Tegnet og fortalt av Elisabeth Høyer

Hobby Hipps glemte suksess

HOBBY HIPPI

af Sissel Solem

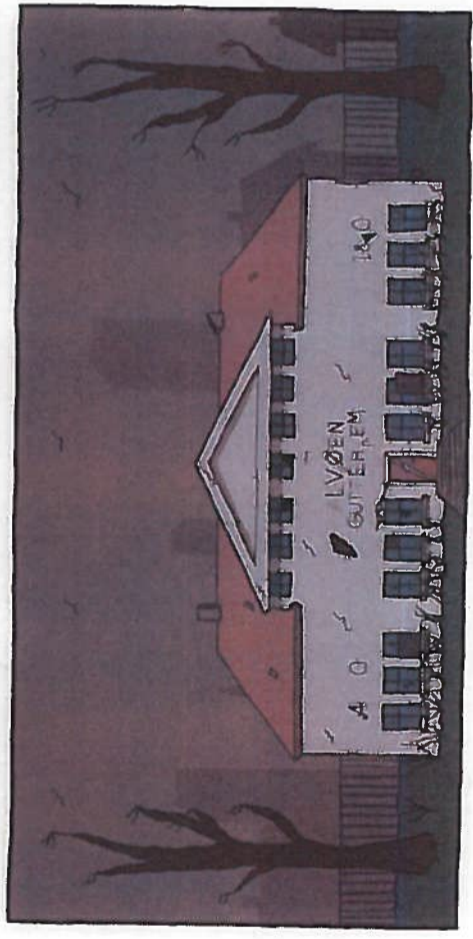

Hva var Norges største tegneseriesuksess på syttitallet? Hvis vi snakker om utbredelse, er det sannsynligvis «Hobby Hipp» av Sissel Solem.

Av Kristian Hellesund

Den trønderske maleren Sissel Solem er en oversett serieskaper. I litteraturen om norske tegneserier er hun i stor grad utelatt, selv om hun hadde en karriere med publisering av tegneserien «Hobby Hipp» både i og utenfor Norge.

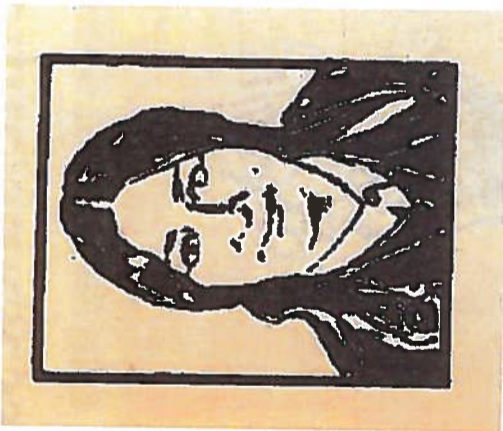
Sissel Solem delte tiden sin som kunstner og serieskaper mellom Norge og Spania. Hjemme i Norge disponerte hun, sammen med en gruppe kunstnere og kunsthåndverkere, galleriet «Trompeten» i Trondheim. Når hun var i Norge, var det her hun hadde arbeidsplassen sin, og galleriet brukte hun til årlige atelierutstillinger. Utstillinger hadde hun også ellers i Norge, men i følge et minneord i Adresseavisen 29. september 1982 hadde hun større suksess i Spania enn hjemme i Norge.

«Hobby Hipp» ble skapt i november 1969. Det var ikke Sissel Solems første tegneserie, men hun syntes konseptet var så godt at hun presenterte det for Adresseavisen i desember samme år. Der ble tegneserien om hippiebarna tatt godt imot, og året etter startet «Hobby Hipp» opp med daglig publisering i avisen. Senere kom flere norske aviser til, og sommeren 1970 var «Hobby Hipp» også på plass i VG og Bergens Tidende. På det meste gikk «Hobby Hipp» i ti ulike aviser i flere land. Blant annet var tegneserien trykt i Politiken i Danmark, svenske Dagens Nyheter og London Express i Storbritannia. I tillegg ga det danske forlaget Winthers ut en egen tverrpocket med tegneserien i 1979.

Interessant nok valgte Sissel Solem i oppstarten å distribuere tegneserien selv,

Sissel Solem var damen bak Hobby Hipp

å koble av med andre ting og drive en slags form for vekselbruk. Jeg har heldigvis fått evnen til å konsentrere meg kolossalt om det jeg i øyeblikket holder på med, uttalte hun til avisen.

Med daglig publisering i aviser i flere land, er det underlig at «Hobby Hipp» på mange måter er lite dokumentert i litteraturen om norske tegneserier. Johan Fredrik Urnes, som var med i redaksjonen til trebindsverket «Se Trøndelag» om landsdelens visuelle historie sier det på denne måten i et intervju med Adresseavisen 17. november 2012: -Sissel Solems tegneserie «Hobby Hipp» er helt oversett i norsk tegneseriehistorie, til tross for at den var en stor internasjonal suksess, slo han fast.

Sissel Solem døde i 1982, nær 43 år gammel. Hun fikk aldri utgitt «Hobby Hipp» i noe norsk tegneseriehefte, og den kom heller aldri i album her til lands. Det er derfor en milepæl når smakebiter fra «Hobby Hipp» publiseres i denne utgaven av «Bobla». Publiseringen skjer med tillatelse fra Sissel Solems familie, og det er striper fra 1970-1972 som gjengis.

uten å involvere et syndikat. Dette gikk også ut over selve produksjonen av «Hobby Hipp»; det tok mer tid å selge tegneserien enn å lage den, kunne Solem opplyse i et intervju med Adresseavisen 10. juni 1970.

-Jeg håper bare at jeg vil få mere tid til å male. Det er et savn for meg å legge penslene til side når tiden blir for knapp, la serietekstforfatteren til overfor avisen.

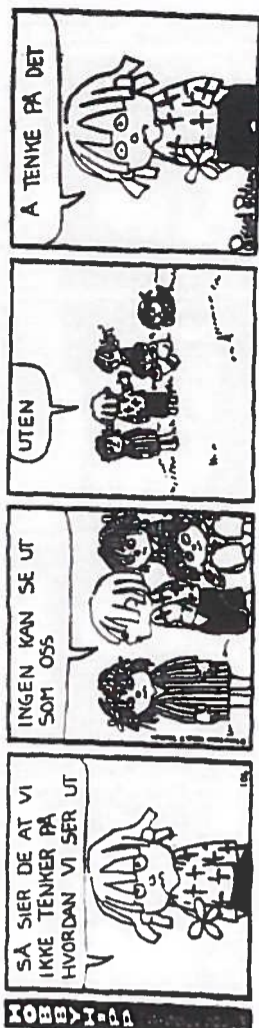
«Hobby Hipp» hadde i likhet med tegneserien «Knøttene» av Charles M. Schulz barn i hovedrollene. Sissel Solem gjorde sin vri, og lot «Hobby Hipp» være en politisk tegneserie. Hobby og vennene diskuterte tidstypiske tema, og det var gjerne tema som miljøvern, politiske demonstrasjoner og hippiekultur som stod i sentrum.

-Men etter jeg hadde hørt på all diskusjonen mellom hippier og andre, diskusjoner som jeg fant tildels komiske, ble det i hvert fall til at jeg satte mine personlige kommentarer og referater ned i tegneseriens form, sa Solem til Bergens Tidende i et intervju 1. juli 1970. Samtidig understreket hun sin politiske rolle i tegneserien:

-Nå må De på den annen side ikke misforstå meg dit hen at jeg driver noen som helst slags politikk i min tegneserie. Men for mitt maleri synes jeg det er inspirerende

HOBBY HIPPI

af Sissel Solem

Seks godbiter fra norsk tegneseriehistorie

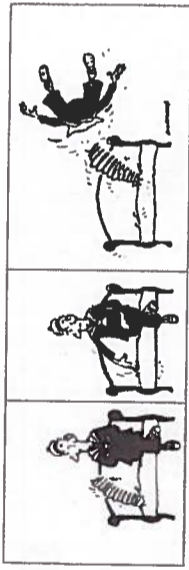
Norsk tegneseriehistorie er mer enn julehefter og humoristiske tegneseriestriper. Her er en oversikt over noen gode, norske tegneserier som er kommet i bakgrunnen.

Av Kristian Helleund

Det er litt arbeid å få oversikt over norsk tegneseriehistorie. Først og fremst handler dette om at norske tegneserier i liten grad har vært utsatt for forskning. Enkeltpersoner har gjort en stor og viktig jobb med å katalogisere norske tegneserier, og blant dem kan Jo Lie, Knut Eide og Stig Kjelling nevnes. Lie arbeidet i sin tid med en bok om norske tegneserier, men den ble aldri utgitt. Heldigvis er noe av arbeidet hans bevart gjennom avisartikler i «Aftenposten» og «VG», og Lie var også aktiv med stoff om norske tegneserier i «Bobla». Eide og Kjelling har gjennom flere bind av «Norsk Tegneserie Index» katalogisert tegneserieutgivelser i Norge, og etter dem har andre fortsatt denne jobben på frivillig basis. Blant dem er ildsjelene bak nettsiden minetegneserier.no

Mens det er gjort en flott jobb med katalogisering av tegneserieutgivelser, har dette arbeidet også hatt noen mangler. En rekke aviser, magasiner, fagblader og tidsskrifter har hatt norske tegneserier på trykk, og mye av dette materialet er ikke dokumentert. Det betyr at når man skal diskutere norsk tegneseriehistorie, så er det en del puslespillbrikker som ikke er på plass. Interessant nok betyr det også noe spennende: Enkelte nordmenn som er best kjent for annet arbeid viser seg også å være serietekniskere.

Her skal vi vise frem eksempler fra norske tegneserier som ikke har vært samlet i egne utgivelser. Disse var i sin tid på trykk i aviser og ukeblader, men siden den gang har de vært lite omtalt. Dette er tegneserier som i mange tilfeller er lite kjent i dag, men de har kvaliteter eller historisk betydning som gjør at de fortjener å bli sett av et nytt publikum.

«n'Albert» av Kjell Aukrust

Kjell Aukrusts bidrag til den norske nasjonalkat- ten er både stor og viktig. Det som ikke er like kjent, er at Aukrust også laget tegneserier. Blant annet var han med i en tegneseriekonkurranse arrangert av Aftenposten under andre verdens- krig. Etter krigen begynte Aukrust å tegne for «Mannskapsavis», og fra 1951 til 1969 stod den humoristiske stripetegneserien «n'Albert» på trykk med situasjoner fra militærlivet.

«Atlantis» av Arnold Jacoby, Olav Mosebekk og Trygve Mosebekk

Pseudonymet Erik Glende vant en tegneserie- konkurranse i regi av «Norsk Ukeblad» i 1942. Vinnertegneserien het «Atlantis», og juryen beskrev at den «bygger på de norske av alle egenskaper, utferdstrangen, pågangsmotet og rettskjensla». Videre heter det om tegneserien at det «er sprudlende fantasi, her er intelligens, her er stor tegnebegavelse, idé, opplegg, tegnemanér og tekst er i denne serien så gjennomtenkt at den kommer temmelig nær idealet av en ukeblad- serie.» Bak pseudonymet stod kunstnerbrødrene

Olav og Trygve Mosebekk sammen med forfatteren Arnold Jacoby.

«Grane» av Christian Kittilsen

Christian Kittilsen hadde tegneserien «Grane» på trykk i Aftenposten fra 1963 til 1972. Den gikk også i andre aviser. Kittilsen skildret livet til en folunge, og i tillegg til flotte tegninger kan «Grane» også by på gode naturskildringer. Sannsynligvis er «Grane» også den første norske tegneserien som tok opp temaet naturvern. Da tegneserien ble lagt ned skrev Aftenposten 4. november 1972 at Kittilsen «hadde trukket frem skjønnehetsverdier som naturen er rik på, og lært oss om skogene og fjellene, om alt som rører seg mellom sten og blomster, om fuglene og dyrene». Den første tiden laget Reidar Brodtkorb teksten til «Grane».

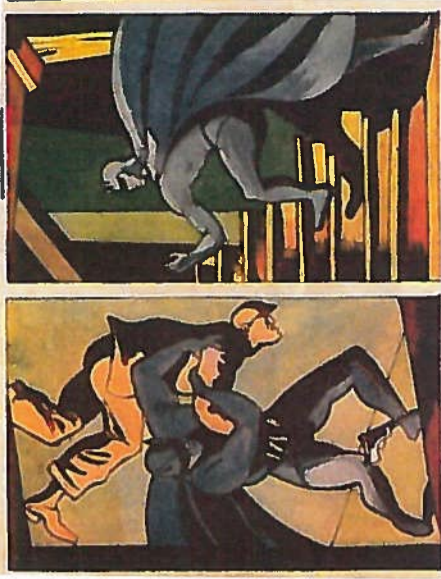

«Peer Gynt» av Arne Øverland og Per Opøien

Det er laget flere adaptasjoner av Henrik Ibsens «Peer Gynt», men den tegneserien om Gynt som har hatt størst utbredelse er norsk og laget av Arne Øverland (tekst) og Per Opøien (tegninger). Tegneserien gikk i en rekke aviser i både inn- og utland, men den kunne ikke bli publisert i Norge før Ibsens verker var falt i det fri her til lands. I mellomtiden kunne man lese «Peer Gynt» i Tyskland og Danmark.

«Cyclon-Kid» av Arnold Jacoby og Trygve Mosebekk

Andre verdenskrig var en periode der det ble laget mange nye, norske tegneserier. Pseudonymet Irian Dew laget da superhelte tegneserien

«Cyclon-Kid», som var på trykk i bladet «Mystikk» i 1943. Opp gjennom årene har flere norske tegnere blitt koblet til pseudonymet, men Kjell Steen har nylig slått fast at Irian Dew er identisk med kunstneren Trygve Mosebekk og manusforfatteren Arnold Jacoby. Etter at «Mystikk» ble stoppet av den tyske okkupasjonsmakten med nr. 17/1943, har ikke «Cyclon-Kid» vært på trykk. En slags oppfølger med navnet «Sabotasjegjengen» var på trykk i «Mystikk» fra 1945.

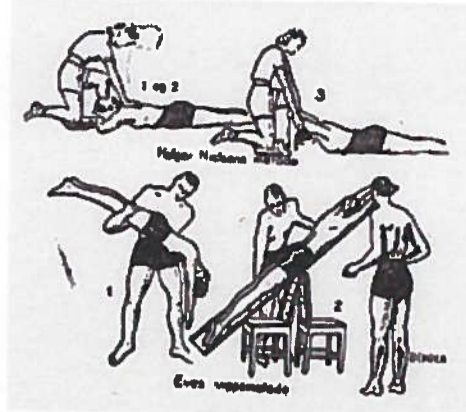
«Å, for en kone jeg har» av Odd Brochmann

Odd Brochmann er best kjent for sitt arbeid som arkitekt. Han skrev en rekke fagbøker som også ble oversatt til andre språk, og han var også professor ved NTH. I tillegg til virket som fagmann var Brochmann også forfatter og tegner. Han skrev både barnebøker og reiseskildringer, og ved flere anledninger illustrerte han bøker. Blant annet finner vi illustrasjoner av Brochmann i bøkene til søsteren Zinken Hopp. Som arkitektstudent laget Odd Brochmann tegneserien «Å for en kone jeg har» for Aftenpostens helgemagasin «A-Magasinet». Der var den på trykk i 1932. Tegneserien handler om et ektepar som elsker hverandre svært høyt og de komplikasjonene dette medfører dem.

«Kaleidoskop» av Helge Hansen gikk i flere av de store regionsavisene i Norge. (Faksimile: Bergens Tidende, 9 april 1959)

Fra en tegneserie om førstehjelp. (Faksimile: Nordlands Avis, 19. juli 1957)

Tegneserier som sakprosa

Tegneserier finnes i mange genrer. Her til lands har den niende kunstart blant annet vært brukt som sakprosa i aviser.

Av: Kristian Hellesund

Tegneserien er unik som sammensatt tekst, der den kan kombinere ord og bilder. Det gir serieskaperne muligheter som ikke finnes i andre kunstarter. For eksempel er tegneserien ideell til bruksanvisninger, og det er ikke uten grunn at flyselskapene bruker tegneserier i sine sikkerhetsbrosjyrer og at IKEA går for den niende kunstart når bedriften skal skildre hvordan ulike møbler skal settes sammen.

Sakprosategneserier har fått en del oppmerksomhet i Norge de siste årene. Selvsagt var det en milepæl at Steffen Kvernelands «Munch» ble hedret med Brageprisen i kategorien sakprosa, men Kverneland har sammen med Lars Fiske også stått for andre viktige verk innen sakprosategneserier. Sammen laget de blant annet «Olaf G.», som både var en biografi over den norske kunstneren og en selvbiografisk fortelling om de to serieskaperne. Andre viktige bidrag til sakprosategneseriene her til lands de siste årene er «Kjære Rikard» av Lene Ask, «Gulosten» og tegneseriene om Oslo Sporveier og T-banen av Kristian Krohg-Sørensen, Bjørn Ouslands bøker om polarekspedisjonene og Lars Fiskes bøker «Automobilfabrikken Fiske» og «Herr Merz».

Sakprosategneserier har også hatt en plass i norske aviser. Først og fremst er det de politiske tegnerne som innimellom har valgt å presentere sitt blikk på verden gjennom sekvensielle tegninger. Noen tegnearbeider grenser opp til tegneserien. «Pedros ukerevy», som gikk i flere tiår i VG, har tegneserietrekk, men strengt tatt blir ikke den eller andre tilsvarende nedslag i enkelthendelser tegneserier. Derimot har man gjennom årene sett ulike bruksanvisninger og forklaringer av fenomener som tegneserier i norske aviser.

Noen serieskaperne har hatt jevnlig publisering med sakprosa i norske aviser. Den som har vært mest aktiv er den danske tegneren Børge Pramvig. Hans tegneserier var å se i mange aviser på femti- og sekstitallet. Blant annet hadde han et eget tegnekurs i tegneserieform, og han laget også ulike tegneserier med hendelser fra norsk og amerikansk historie. Pramvig laget også pedagogiske tegneserier som skulle forklare ulike fenomener. «Hele verden» er et slikt eksempel, og den laget Børge Pramvig sammen med manusforfatterne Aase Hauck og Erik Villum. «Hele verden» er en forløper for den danske tegneserien «Kaleidoskop», som også tok for seg fenome-

Fra en bananreklame laget av Aterlier E-O. (Faksimile: Bergens Tidende, 31. oktober 1928)

Ragnvald Blix var politisk tegner for blant annet Dagbladet. Noen ganger brukte han tegneserier i sin faste spalte. (Faksimile: Bergens Tidende, 28. april 1934)

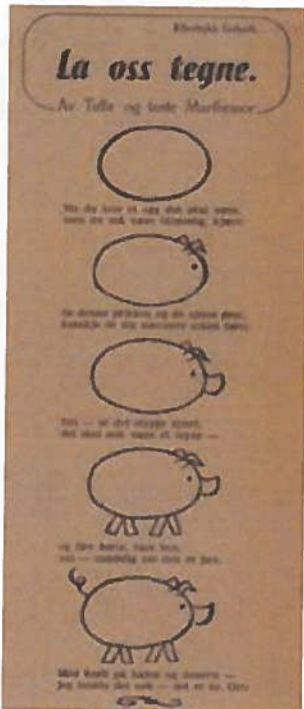

Kaare Bratung tegnet «Jøngelhøvdningen», mens det sannsynligvis var Eyvin Ovrum som stod for manuskriptet. (Faksimile: Nationen, 7. august 1948)

Et eksempel på «Per og Kari gjør allting selv» fra A-Magasinet 18. november 1933.

Fra tegnekurset «La oss tegne». (Faksimile: A-Magasinet, 9. desember 1939)

«Norges historie» var en av flere historiske tegneserier laget av Børge Pramvig. (Faksimile: Hamar Arbeiderblad, 4. desember 1954)

Tegneserier kan også hjelpe med barneoppdragelse. Dette er et eksempel på tegneserien «Barna våre». (Faksimile: Adresseavisen: 6. april 1957)

ner rundt omkring i verden på en pedagogisk måte. «Kaleidoskop» ble laget av Helge Hansen, og tegneserien var trykt i flere norske aviser på femti- og sekstitallet.

«Barna våre» var også en pedagogisk tegneserie. Den var laget i Danmark, og opphavspersonene er ikke kreditert. Det spesielle med «Barna våre», er at dette er en slags håndbok i barneoppdragelse for foreldre. En annen håndbok i tegneserieform var «Huslegen», der den danske doktoren Lasse Hessel kom med helseråd i Dagbladet på syttitallet.

Et tidlig eksempel på bruksanvisninger i tegneserieform var «Per og Kari gjør allting selv». Denne var på trykk i A-Magasinet i 1933 og viste to barn som laget ulike gjenstander. Tegneserien var ikke kreditert, men det kan ha vært Aftenpostens faste tegner William Guttormsen som stod bak den. Tegnekurset «La oss tegne» i A-Magasinet i 1939 var dog kreditert, men signaturene Tulla og tante Marthemor sier ikke så mye den dag i dag. Ellers har det vært tegneserier om både fotball og skisport på trykk i norske aviser, og man har også kunnet lese ulike biografiske tegneserier om for eksempel Leiv Eriksson, doktor Livingstone og Joseph Haydn. VG hadde også en

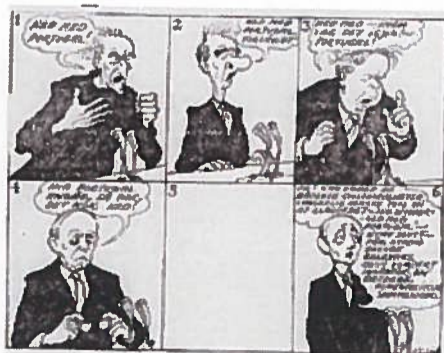
periode på åttitallet en tegneserie med rekorder fra «Guinness rekordbok».

Eyvinn Ovrum og Atelier E-O stod for tegneserier til en rekke norske aviser fra tyvetallet og fremover. I hovedsak var disse tegnet av Kaare Bratung. En av tegneseriene til Atelier E-O var «Fru og frøken Flink», og den var trykt i blant annet Nationen på femtitallet. I «Fru og frøken Flink» serverte Bratung og Ovrum ulike matoppskrifter i tegneseriestripeform. Ovrum var heller ikke ukjent med å bruke tegneserier i reklame, og Atelier E-O produserte en rekke annonser i tegneserieform for ulike aviser og ukeblader. Noen historiske tegneserier laget også Atelier E-O, og i tegneserieheftet «Se og les» startet for eksempel «Jongehøvdingen» og «Stifinner» opp i 1945. Tegneseriene ble senere trykt i norske aviser.

Utenom forklarende tegneserier til ulike avissaker har det vært lite sakprosategneserier i norske aviser de siste årene. Men kanskje det er her redaktørene burde sett muligheter. Det hadde vært spennende om en norsk serieskaper kunne laget en lengre sakprosategneserie som kunne vært publisert side for side i en norsk avis og som senere kunne samles. Det fungerte jo flott med Flu Hartberg og hans «Moderator» i Dagbladet.

«Hele verden» er en pedagogisk tegneserie tegnet av Børge Pramvig. (Faksimile: Halden Arbeiderblad, 20. juli 1955)

Ellen Auensen tegnet fast i Dagbladet. Her er en politisk tegneserie hun hadde på trykk i avisen 27. desember 1972.

«Fotball ABC» kunne nok gi norske barn innspill i idrettens verden. (Faksimile: Fædrelandsvennen, 29. juli 1960)

Børge Pramvig laget tegnekurset «Så tegner vi». Det gikk i en rekke norske aviser. (Faksimile: Rana Blad, 7. september 1956)

«Fru og frøken Flink» er sannsynligvis tegnet av Kaare Bratung. Tegneserien gikk i flere norske aviser på femti- og sekstitallet. (Faksimile: Sandefjords Blad, 29. januar 1954)